

Haqq aşığı Xındı Məmməd

Borçalı özünün ulular əmanəti – böyük aşiq sənəti, aşiq məktəbi ilə şöhrət tapıb. Burada Sadıq Sultanov, Quşçu İbrahim, Xındı Məmməd, Hüseyin Saraçlı, Əmrah Gülməmmədov, Kamandar Əfəndiyev kimi dədə ozanlar sənət zirvəsinə yüksəlib. Onların sırasında Aşiq Xındı Məmməd saz-söz sərrafı kimi daha çox məşhurdur. Sənəti ilə yaddaqalan ucalıqlar yaradıb. Bu da ona şeriksiz şöhrət qazandırıb. O, haqq aşığı idi...

Xındı Məmmədin "Dilqəmi" havası üstündə yanıqlı-yanıqlı oxuması hələ uşaq yaşlarımdan ruhuma hopub. İndi bu sətirleri yazarkən, özüm də "Dilqəmi" üstündə köklənirəm. Xəyalım kəndimizin payız toylarına, fikrimdə canlandırdığım aşiq məclislərinə yön alır. Üzü Borçalıya yol gedirəm...

Xındı Məmməd məclislərdə çox gözəl dastan danışardı. Sənəti ilə yanaşı, hazırcavablığı, gözəl qaravəlli bilicisi kimi də sevilirdi. Oxuyanda havacatdan-havacata elə ustalıqla keçid edirdi ki, səsinin ahənginin dəyişdiyi və yorğunluğu hiss olunmurdu.

Şeirleri də Xındı Məmmədin ilhamının və istedadının böyüklüyündən xəbər verir. Onun şeir dili heyrət ediləcək dərəcədə aydın və təmizdir. Könül çılğınlığı sazına və sözüne hopmuşdu. Ölçülü-biçili, canı-dildən süzülüb gələn, sənət cilalı şeirləri qərinələr, əsrlər ötsə də, sözün ucalığından enmir. O, "Divani", "Təcnis", "Qoşma", "Gəraylı", "Müxəmməs" və s. üstündə neçə-neçə şeirlər yazıb. Cığalı təcnisləri də aşiq poeziyasının ən gözəl nümunələri sırasındadır. "Ay hayıf!" rədifli cığalı təcnisi bu qəbildəndir:

*Nəzər qıldım tənəzzülün işinə,
Mərd yerini namərd aldı, ay hayıf.
Mən aşiqəm, ay hayıf,
Getdi, oldu ay hayıf.*

*Getdi, daha qalmadı
Qədir bilən, ay hayıf.
Qədir bilən, şirin gülən dostları
Fələk vurub ayrı saldı, ay hayıf.*

Burada bir könül titrəyişi, bir ilham ləngəri var. Şeirin misra yatımına fikir verin. Deyim tərzinin axarı, sözün dərin mənası oxucunu valeh edir. Fikir sözlə obrazlı, qafiyələnmiş və ahəngdar şəkildə ifadə olunub. Axıcılıq və ahəngdarlıq daha qabarıq nəzərə çarpır. Onun bu cığalı təcnisi Borçalıda ellikcə dildə-dodaqda doluşur.

Ustadlardan dərslər alan Xındı Məmməd geniş yaradıcılıq yolu keçib. Onun bir çox ustad aşıqlarla, o cümlədən dövrünün tanınmış el şairləri Şair Ağacan, Şair Nəbi, Təhləli Novruz və başqaları ilə deyişmələ-

rinde haqq aşığı olduğu aşkar görünür.

Borçalıda neçə-neçə şagirdi ondan dərslər alıb. Onlardan Aşiq Məhəmməd Sadaxlı, Aşiq Allahyar, Aşiq Ziyəddin, Aşiq Seyfi və başqaları Xındı Məmmədin sənət bulağından su içiblər. Şagirdləri arasında ustadın oğlu Gülabının isə əvəzi yox idi. Xındı Məmməd şagirdlərinə isti ürəklə yanaşmış, sənətin sirlərini onlara sevə-sevə öyrədib. Aşiq Ziyəddin Borçalı öz ustadı Xındı Məmməd haqqında deyirdi:

– Saza vurğun idim. Ustad aşıqlar bizim kəndə toya gəlirdilər. Bir dəfə də ustad Xındı Məmməd gəlmişdi. Toyda ağı-saqqallar məni göstərər dedilər ki, icazə ver, bu uşaq bir hava oxusun... Oxudum, ustadın xoşuna gəldi. Xındı Məmməd ifamı və saza vurğunluğumu yüksək qiymətləndirdi. İfami dinlədikdən sonra məni özünə şeyird götürdü. Onun daxili dünyasının gözəlliyi şeyirdlərinə də sirayət edirdi. Bir ustad kimi onların ürəklərinə yol tapırdı. Təmkinli davranışı, ədəb-ərkanı da heç vaxt yaddaşımdan silinən deyil. Bu, uca keyfiyyətləri onun "Çata bilməz" adlı şeirində daha qabarıq nəzərə çarpır.

*Köklü bir qayanı, atalar demiş,
Qaldırıp yerindən yel ata bilməz.
Layiq bilib sığışdırmaz adına,
Namərd kölgəsində
mərd yata bilməz.*

*Dolandım elləri aşiq sanında,
Gövhər xırd eylədim
mərd meydanında.
Arif bazarında, sərraf yanında
Hər yetən zər alıb, zər sata bilməz.*

Xındı Məmmədin ömür yolu heç də hamar olmayıb. Hələ 1930-cu illərdə bu Borçalı bülbülü şərhlənərək həbs olunub, bir müddət Tiflisdəki Metex qalasında yatıb. Deyilənə görə, həbsdə olanda ürəyi qubarlanır. Dörd divar arasında saz-söz filansız, zil səsilə nisgilli "Mansırı" oxuyur. Səsi şələlə kimi çağlayır. Həmin anda həbsxananın reisi də bu səsi eşidir. Göstəriş verir, Xındı Məmmədi onun yanına gətirirlər. Həbsxananın rəisinə məlumat verirlər ki, bu, aşıqdır. Onun gözəl səsinə, avazına

valeh olan həbsxana reisi Xındı Məmmədi həbsdən azad edir.

İkinci Dünya müharibəsi başlayanda Xındı Məmməd də cəbhəyə gedib. Müharibəyə yola düşməzdən əvvəl canından artıq sevdiyi sədəfli sazını "Cəngi" havası üstündə kökləyib evinin divarından asıb.

Müharibədən sağ-salamat evinə qayıdan aşiq, sazını sinəsinə sıxıb sənətini davam etdirib. Ömrünün sonunadək "Mən qocaman bir aşığam, Meydanda mərdi-mərdanə", – deyib oxumaqla, könüllərə bütün sevgilərin ucalığında dayanan sənət sevgisi bəxş edib:

*Səhər tezdən bağ içində,
Gülün marağındayam,
Səyyad kimi səhralarda,
Səsin sorağındayam.
Nə müddətdir intizaram,
Gözləyirəm yolları.
Məcnun kimi məskən salıb,
Leyli bulağındayam.*

*Salıb məni nəzərindən
Çərxi fələk – o zalım,
Tənə sözün xəstəsiyəm,
Pərişandı əhvalım.
Dərd əlindən gecə-gündüz
Qanlar ağlar xəyalım.
Kərəm kimi tərse sevib,
Əsli sorağındayam.*

*Borçalı aşiqiyəm,
Xındı Məmməd adımdır.
Ellərimə şadlıq, varlıq
Məqsədim, muradımdır.
Nişan verim, Qaçaqandan
Ağacan ustadımdır.
Məskənimdir Qaş Muğanlı,
Yolun qırağındayam.*

Xındı Məmməd ömrünün sonunadək Borçalının Qaş Muğanlı kəndində yaşayıb və 1968-ci ildə rəhmətə gedib. Qəbri doğma kəndindədir. Ruhu şad olsun!..

**HƏZİ HƏSƏNLİ,
şair-publisist**